

Kaminská, Ľubomíra

**Výskum románskej sakrálnej stavby a včasnotredovského cintorína v
Trebišove**

Archaeologia historica. 1982, vol. 7, iss. [1], pp. 415-418

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139417>

Access Date: 08. 09. 2024

Version: 20240908

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Výskum románskej sakrálnej stavby a včasnostredovekého cintorína v Trebišove

LUBOMÍRA KAMINSKÁ

V roku 1979 uskutočnilo Okresné vlastivedné múzeum v Trebišove, v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre, záchranný archeologický výskum románskej sakrálnej stavby a včasnostredovekého cintorína v areáli Okresnej stanice mladých prírodovedcov v Trebišove.

Lokalita sa nachádza na západnom okraji osady Parič (dnes tvorí súčasť Trebišova), oddelená od nej novovybudovaným kanálom Trnávka, v blízkosti rovnojmenného hradu.

Sakrálna stavba, ktorej vonkajšie rozmery sú $12,5 \times 7,5$ m, bola dlhšou osou orientovaná v smere VSV—ZJZ. Východný uzáver tvorila poloblúková apsida s polomerom 1,5 m. Od obdĺžnikovej lode s vnútornou svetlosťou $6,6 \times 5,4$ m, ju oddeľovali základy triumfálneho oblúka. Vchod bol situovaný na západnú stranu (tab. I).

Základové murivo bolo urobené z neopracovaného lomového kameňa kladeného nasucho, miestami s pridanými kúskami tehál. Šírka muriva sa pohybuje od 0,90 do 1,10 m. Korunu základového muriva tvorili opäť neopracované lomové kamene, spájané vápennou maltou.

V apside sa nachádzala oltárna menza, pôvodne obdĺžnikového tvaru, urobená rovnakou technikou ako základy stavby.

V severnej časti lode, vo výške koruny základového muriva, sa zachovala časť dlážky v podobe tehlovej deštrukcie.

V čase používania sakrálnej stavby a cintorína boli po jej vonkajšom obvode vybudované kamenno-tehlové stĺpiky, končiace 30 cm pod terajším povrchom a siahajúce do hĺbky 70 cm. Dva z nich sme odkryli celé, tretí sa rysoval vo východnom profile sondy I., nad hrobom č. 7 s esovitou záušnicou. Pod stĺpikom severne od apsidy bol hrob č. 8.

Odkryté hroby, okrem hrobu č. 32 v lodi stavby, sa nachádzali po jej vonkajšom obvode. Pochovávalo sa etážovite bez pravidelných radov.

Tvar a rozmery hrobových jám sa nepodarilo zistiť. V zásypoch hrobových jám sa vyskytlo veľké množstvo úlomkov tehál, kúskov malty a kameňa.

Väčšina hrobov bola orientovaná v smere Z—V, hlavou na Z. Mŕtvi ležali v natiahnutej polohe na chrbte s rukami vedľa tela, prípadne s jednou alebo obidvoma rukami preloženými cez panvu.

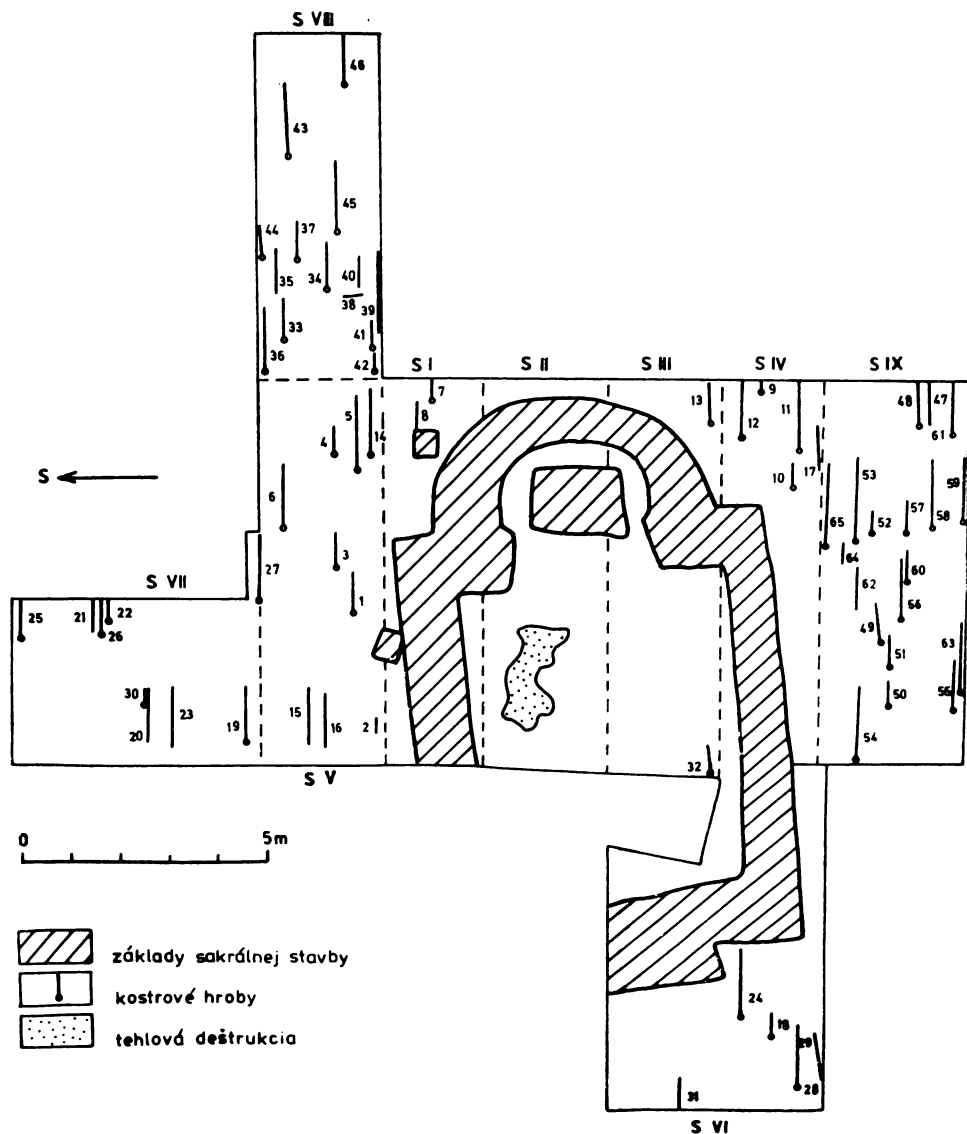
Zvláštnosťou na tomto cintoríne bolo obloženie kostier tehlou, prípadne priloženie nôh tehlou alebo uloženie tehál za lebku. V jednom prípade sa vyskytol detský hrob, č. 33, pod opracovanou pieskovcovou náhrobnou platňou, obloženou lomovým kamením a tehľami.

Prevládali hroby bez nálezov, len v 16 z nich sa našli predmety osobnej výbavy.

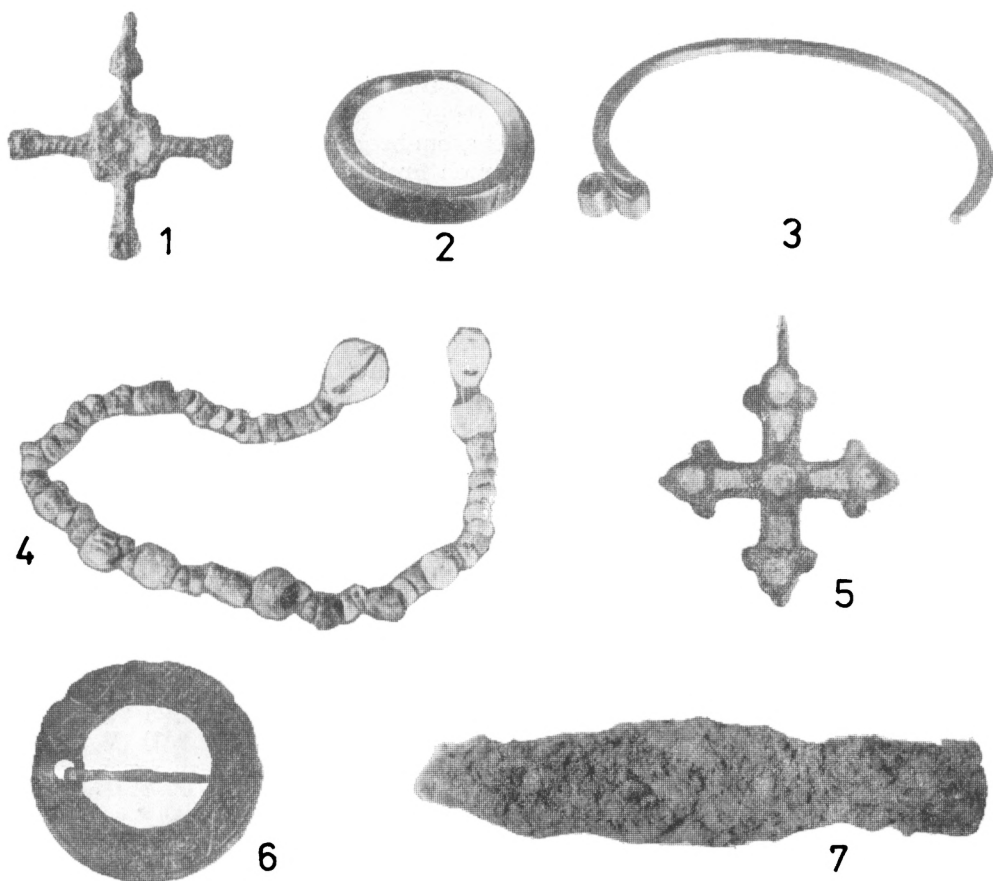
Najpočetnejšiu skupinu príloh tvorili esovité záušnice, uložené po ľavej

alebo pravej strane lebky po jednej, iba v detskom hrobe č. 30 boli spolu štyri. Vyrobené boli z bronzového alebo strieborného drôtu kruhového, v jednom prípade štvorhranného, prierezu. Priemer záušnic sa pohybuje od 24 do 59 mm. Esovitá slučka niekoľkých záušnic je zdobená rytými žliabkami (tab. II: 3).

Korálky, tvoriace súčasť náhrdelníka, sa našli v dvoch hroboch, roztrúsené pri lebke a medzi rebrami. Sú vyrobené zo sklenej pasty žltej, svetlozelenej, modrej a čiernej farby. Prevládajú malé jednoduché korálky buď samostatné alebo niekoľkonásobne členené, prípadne zlepené, ďalšie mali melónovitý alebo hranolovitý tvar (tab. II: 4).

Tab. I. Trebišov (okr. Trebišov). Odkryté základy sakrálnej stavby a hroby cintorína.

Tab. II. Trebišov (okr. Trebišov). 1, 3, 4 – hrob 66; 2, 5 – hrob 23; 6 – hrob 59; 7 – hrob 47.

K náhrdelníkom patrili aj mušličky kauri, bronzový medailónik, bronzová hrkálka a krížiky. Z hrobu č. 15 a 66 pochádzajú bronzové liate krížiky s malým kruhovým uškom na zavesenie. Majú štyri rovnakodlhé ramená na konci oblúkovite rozšírené, krížik z hrobu č. 66 má ramená tordované (tab. II: 1). Uprostred krížikov je malá štvorcová platnička. Tretí krížik je z hrobu č. 23, kde sa našiel medzi rebrami čiastočne porušenej kostry. Liaty bronzový krížik s rozlomeným uškom na zavesenie je rovnoramenný, s koncami čateliniovite rozšírenými, zdobený žltým emailom (tab. II : 5). Analógie k krížikom v slovenskom materiáli zatiaľ nepoznáme, často sa vyskytujú v ZSSR (Niederle, 1913, s. 645—646; Karger, 1958, s. 402, tab. LVIII; Mařm, 1968, s. 116—117).

Malý gombík z bronzového plechu so zvyškami zlatej fólie sa našiel v porušenom detskom hrobe 52, kde sa jeho pôvodné uloženie nedalo zistiť.

V štyroch hroboch boli prstene. Uzavretý strieborný štítkový prsteň z hrobu č. 15 zdobený rytou výzdobou; masívny strieborný prsteň z tyčinky štvorhranného prierezu, s koncami voľne priloženými a stenčenými, zdobenými rytými líniami z hrobu č. 23 (tab. II: 2); z hrobu č. 20 pochádza uzavretý strieborný štítkový prsteň s rytou štylizovanou Ialiou na štítku a z hrobu č. 47 bronzový pásový prsteň s koncami voľne preloženými, zdobený rytím.

Za bezprostrednú súčasť odevov môžeme považovať nálezy praciek z opaskov: z hrobu č. 11 bronzovú kruhovú pracku, z hrobu č. 47 zvyšky železnej pracky a z hrobu č. 59 kruhovú pracku z tenkého medeného plechu so zvyškami zlatej tauzie v rytej výzdobe (tab. II: 6).

Železná strelka (tab. II: 7) bola v ženskom hrobe č. 47.

Vo funkcii obolu mŕtvych boli v troch hrobch uložené mince, strieborné denáre, razby uhorských panovníkov z 2. polovice 12. až 1. tretiny 13. storočia. V hrobch č. 15 (minca Štefana III. 1162—1172) a č. 58 (minca Bélu III. 1173 až 1196) ich mŕtvi držali v rukách, tretia pochádza z rozrušeného hrobu č. 30 (minca Ondreja II. 1205—1235). Dá sa teda predpokladať, že hroby s mincami sú z 2. polovice 12. až 1. tretiny 13. storočia.

Problematické je určenie veku bronzových krížikov. Vzhľadom na to, že sa v hrobe č. 15 našiel krížik s mincou Štefana III. môžeme uvažovať o ich súčasnosti. Krížik s emailom sa odlišuje od spomínaného krížika z hrobu č. 15, ale podľa názorov na datovanie krížikov, prevládajúcich v literatúre, nie sú medzi nimi časové rozdiely.

Toto datovanie podporujú aj nájdené esovité záušnice, ktoré na základe priemeru oblúka patria najskôr do 12. storočia. Za najmladšie považujeme hroby v superpozícii, hrob č. 33 s náhrobnou platňou, hroby s prackami z opaskov a väčšinu hrobov bez nálezov. Začiatok pochovávania teda kladieme do 2. polovice 12. storočia a koniec do 14. storočia.

Hroby a základy sakrálnej stavby sa vzájomne rešpektovali, na základe čoho môžeme predpokladať, že cintorín sa začal používať až po postavení sakrálnej stavby, ktorú vybudovali pravdepodobne v 1. polovici 12. storočia.

Jediná písomná správa, ktorú môžeme vzťahovať ku sakrálnej stavbe, je v pápežských desiatkoch z r. 1332—1337 (Monumenta, 1887, s. 251). V nej sa spomína v Trebišove, v osade Parič, menšia farnosť s kostolom sv. Ducha.

Literatúra

Karger, M. K., 1958: Drevnij Kijev I, Moskva-Leningrad.

Mařm, V. A., 1968: Krestiki s emailu. In: Slavjane i Rus, s. 113—117. Monumenta Vaticana Hungariae, Budapest 1887.

Niederle, L., 1913: Život starých Slovanů 1/2. Praha.

Zusammenfassung

Die Untersuchung eines romanischen Sakralbaus und der frühmittelalterliche Friedhof in Trebišov

Eine archäologische Rettungsforschung legte im Jahr 1979 in Trebišov Fundamente eines Sakralbaus und einen Teil des zu ihm gehörenden Friedhofs frei. Der Beginn der Bestattungen an dieser Örtlichkeit fällt in die zweite Hälfte des 12. Jahrhunderts, das Ende in das 14. Jahrhundert. Die Fundamente des Sakralbaus und die Gräber respektierten einander, auf dem Friedhof wurden demnach Bestattungen erst nach Beendigung des Sakralbaus vorgenommen. Die einzige bisher bekannt gewordene Nachricht findet man in der päpstlichen Dekade aus dem Jahr 1332—1337.

Abbildungen

Abb. 1. Trebišov. Freigelegte Fundamente des Sakralbaus und Friedhofsgräber.

Abb. 2. Trebišov. 1, 3, 4 — Grab Nr. 66; 2, 5 — Grab Nr. 23; 6 — Grab Nr. 59; 7 — Grab Nr. 47.